

Ὁ κ. Ἐμμανουὴλ Τρίμπαλης δωρεῖται τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν 40.000 δραχμὰς πρὸς προκήρυξιν φερωνύμων γεωργικῶν βραβείων.

Ὁ Πρόεδρος ἀνακοινοῖ ὅτι υπέβαλεν ὑποψηφιότητα διὰ τὴν ἔδραν τῶν Γραμμάτων ὁ κ. Σπῦρος Μελάς.

Προτείνεται ἐπίσης ὡς ὑποψήφιος ὁ κ. Ζαχαρίας Παπαντωνίου ὑπὸ τοῦ κ. Σωκράτους Κουγέα καὶ ὁ κ. Ἰωάννης Γρυπάρης ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Βέη.

Ἐπίσης ἀνακοινοῖ ὅτι διὰ τὴν ἔδραν τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας οὐδεὶς υπέβαλεν ὑποψηφιότητα. Προτείνονται ὁμως ὡς ὑποψήφιοι: ὁ κ. Νίκος Βέης ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Σωτηρίου καὶ ὁ κ. Ἐμμανουὴλ Πεζόπουλος ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Δυοβουνιώτου.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ.— Σουλτανικὸς προνομιακὸς ὀρισμὸς, ὑπὸ Κ. Ἀμάντου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων του ὁ Μωαμεθανισμὸς παρεχόρει ἀμάν, ἤτοι ἔλεος, εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν προστασίαν αὐτοῦ, μὲ χρηματικὸν συνήθως ἀντάλλαγμα. Μόνον πρὸς τοὺς ἀνθισταμένους ἦτο ἀμειλικτος ὁ Μωαμεθανισμὸς, κατέστρεφε τὰς πόλεις, ἔσφαζε καὶ ἠχμαλώτιζε καὶ ἐπώλει τοὺς ἐχθρούς του. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἠκολούθησαν οἱ πρῶτοι Ἀραβες, οἱ Φατιμίδαι καὶ Μαμελοῦκοι τῆς Αἰγύπτου, οἱ Σελτσούκοι καὶ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. Ὅπου ἔφθανε τὸ «ἔλεος» τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἐσφύζοντο οἱ Χριστιανοί, ἄλλως κατεστρέφοντο ἢ καὶ βαθμηδὸν ἐξισλαμίζοντο. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐσώθη κυρίως ἐκεῖ ποῦ ἐδόθησαν προνόμια. Οὕτω π.χ. μόνον διὰ τῶν προνομίων τούτων δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν διάσωσιν ἐν μέσῳ τοῦ Μωαμεθανικοῦ κόσμου καὶ διὰ τῶν χιλιετηρίδων τῆς Χριστιανικῆς μονῆς Σινᾶ εἰς τὴν Ἀραβίαν. Πράγματι ἐκεῖ σφύζεται μακρὰ σειρὰ προνομιακῶν ὀρισμῶν ἀραβικῶν καὶ τουρκικῶν, τῶν ὁποίων ἡ δημοσίευσίς δὲν θὰ φωτίσῃ μόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ Σινᾶ, ἀλλὰ καὶ καθόλου τὰς σχέσεις Μωαμεθανισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Εἰδικῶς περὶ τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἔδωκαν εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν (εἰς πατριάρχας, μητροπολίτας, μονὰς κλπ.) ἢ καὶ εἰς ἐπαρχίας ὅλας, περὶ τῶν θρησκευτικῶν δηλαδὴ καὶ πολιτικῶν προνομίων, ἔχουν γραφῆ

πολλά καὶ ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ὑπὸ ξένων¹. Πολλοὶ προνομιακοὶ ὀρισμοὶ μεταφράσθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, χωρὶς δυστυχῶς νὰ ληφθῆ πρόνοια περὶ διασώσεως ἢ φωτογραφήσεως τῶν τουρκικῶν πρωτοτύπων. Χωρὶς ἀκριβῆ γινῶσιν τῶν τουρκικῶν πρωτοτύπων δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι πάντοτε περὶ τῆς ἀκριβοῦς μεταφράσεως. Ἐπείγουσα εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκδόσεως τῶν τουρκικῶν πρωτοτύπων καὶ εἶναι λυπηρὸν ὅτι οἱ ἀσχοληθέντες ἐκ τῶν ἡμετέρων μὲ τὰ ζητήματα τῶν προνομίων δὲν ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκδόσεως καὶ συγκεντρώσεως τῶν τουρκικῶν προνομιακῶν ὀρισμῶν ἀνεγνώρισε καὶ τὸ τέταρτον διεθνὲς βυζαντινολογικὸν συνέδριον τῆς Σόφιας², τὸ ὅποῖον τῇ προτάσει μου ἐνδιεφέρθη καὶ συνηγόρησεν ὑπὲρ πραγματώσεως αὐτῆς. Εὐτυχῶς τὸ ἐν Βρυξέλλαις Institut oriental μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διαπρεποῦς τουρκολόγου κ. P. Wittek ἀνέλαβε νὰ ἐξετάσῃ τὸ δυνατὸν τῆς ἐκδόσεως τῶν τουρκικῶν ὀρισμῶν.

Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀποβλέπει καὶ ἡ κατωτέρω δημοσίευσίς σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Καισαρείας Παρθενίου. Πρὶν ὅμως εἰθῆ εἰς τὸ προνόμιον τοῦτο, θὰ εἴπω ὀλίγα περὶ δύο προσφάτων δημοσιεύσεων σχετικῶν καὶ πρὸς τὰ προνόμια.

1. Ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου δημοσιογράφου *Σβεντελὶν Τζόνεβ* ἐξεδόθη Ἱστορία τῆς πόλεως Γκόρνα Ὀριαχοβίτσα καὶ τῶν περιχώρων τῆς Λέσκοβετς καὶ Ἀρμπανάσι, Τύρνοβον, 1932 (βουλγαριστί). Τὸ Ἀρμπανάσι τοῦτο εἶναι τὸ παρὰ τὸ Τύρνοβον τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενον Ἀρβανιτοχώρι, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχον πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ὅπου ἠκούσαμεν καὶ οἱ ἐπισκεφθέντες αὐτὸ Ἕλληνες βυζαντινολόγοι κατὰ τὸ βυζαντινολογικὸν συνέδριον τῆς Σόφιας ἐλάχιστα πλέον, τὰ τελευταῖα ἑλλη-

¹ Τὴν κυριωτάτην βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ C. PAPADOPOULOS, *Les privilèges du Patriarcat œcuménique dans l'Empire Ottoman*, Paris, 1921. Δὲν βλέπω σημειουμένην αὐτόθι τὴν μελέτην τοῦ Μ. ΓΕΔΕΩΝ: Ἐπίσημα γράμματα τουρκικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν δίκαια. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1910 (ὅπου δημοσιεύονται ἐν μεταφράσει διάφοροι προνομιακοὶ ὀρισμοί). Ἐς προστεθῆ προσέτι τὸ παραλειφθὲν ὑπόμνημα: *Mémoire confidentiel sur le Hatt impérial du 30 Novembre 1875*. Ἀθήναι, 1876 (ἀνατύπωσις ἀπὸ τὸν Messagers d'Athènes). Περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Σινὰν πασᾶ ὑπὲρ τῶν Ἰωαννίνων βλ. ἐμὴν μελέτην εἰς τὰ *Ἡπειρωτικὰ Χρονικά*, 5, 1930, σ. 197. Βλ. προσέτι τὰ ἐξῆς νεώτερα ἔργα: Fr. GIESE: *Die geschichtliche Grundlage für die Stellung des christlichen Untertanen im osmanischen Reiche. Der Islam*, 19, 1931, σ. 264. — A. BERTOLA, *Il Regime dei culti in Turchia*, 1, Torino, 1925. — A. TRITTON, *The Caliphs and their nonmuslim Subjects*, London, 1930. — ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ. Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. *Θεολογία*, 12, 1934, σ. 5 κέξ.

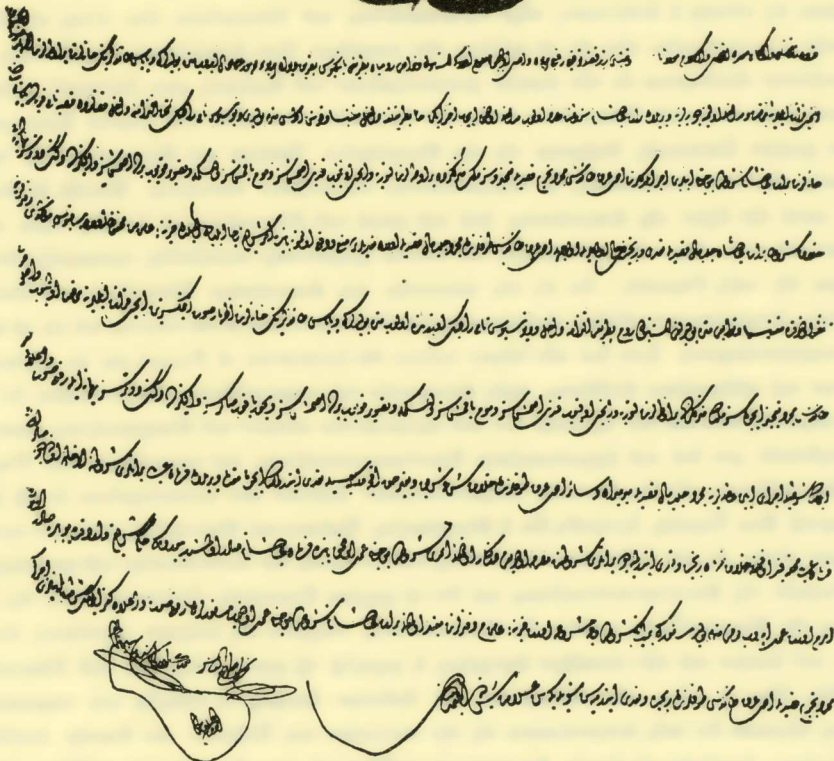
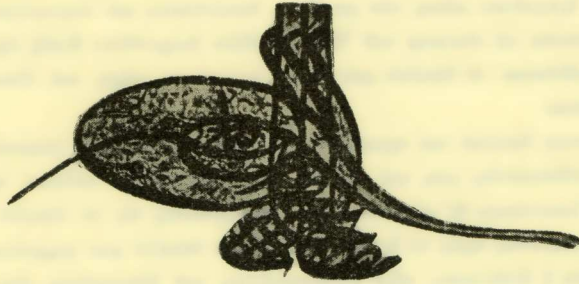
² Βλ. *Echos d'Orient*, 37, 1934, σ. 440.

νικά¹. Πῶς εὐρέθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν μέσῳ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ; Εἰς τὴν ἀνωτέρω μελέτην τοῦ Τζόνεβ (σ. 29) δημοσιεύεται προνομιακὸς ὄρισμὸς τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ Β' (τοῦ Ἰουλίου 1810), ὁ ὁποῖος λύει τὴν ἀπορίαν μας. Ὁ Τζόνεβ παραθέτει κακὴν δυστυχοῦς φωτογραφίαν τοῦ τουρκικοῦ φερμανίου μετὰ βουλγαρικῆς μεταφράσεως, τῆς ὁποίας περιλήψιν εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ δώσῃ ὁ καθηγητῆς κ. Σ. Ἰγγλέσης. Κατὰ ταύτην ὁ Σουλτάν Μαχμούτ Β' μετὰ τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸν τουρκικὸν θρόνον ἀνενέωσε πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰ προνόμια τὰ δοθέντα εἰς τὸ Ἀρβανιτοχώρι ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καὶ συνιστάμενα εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν φόρων. Εἰς τὸ φερμάνι τοῦ Μαχμούτ γίνεται μνεῖα τῶν παλαιότερων φερμανίων, δι' ὧν παρεχωρήθησαν τὰ προνόμια ταῦτα. Ἡ ἀπαλλαγὴ λοιπὸν ἀπὸ τῶν φόρων καὶ βεβαίως καὶ αὐτοδιοίκησις τις εἴλκυσε καὶ πολλοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Ἀρβανιτοχώρι καὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ Τύρνοβον, ὅπου εἰς τὰς ἐκκλησίας ἔχομεν ἐπιγραφὰς ἐλληνικὰς καὶ ἐργασίαν Ἑλλήνων τεχνιτῶν. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ παραχωρηθέντα προνόμια συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

2. Εἰς τὸ πέρυσιν ἐκδοθὲν βιβλίον περὶ Κασαμπᾶ (Ἱστορικαὶ σελίδες καὶ σημειώσεις περὶ Κασαμπᾶ) ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Ζαχοπούλου ἐδημοσιεύθη μετάφρασις καὶ φωτογραφία φερμανίου τοῦ ἔτους 1653 (σ. 9), ἐξ οὗ συμπεραίνονται τὰ πρῶτα δοθέντα προνόμια εἰς τὴν μόλις ἰδρυθεῖσαν τότε ἐκεῖ χριστιανικὴν κοινότητα.

¹ Περὶ τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου τοῦ Τυρνόβου (ὑπάρχει καὶ ἄλλο Ἀρβανιτοχώρι ἐπὶ τῆς Ροδόπης) βλ. FR. KANITZ, *Donaubulgarien und der Balkan*, 2, 1877, σ. 52 καὶ C. JIRECEK, *Das Fürstentum Bulgarien*, 1891, σ. 115 καὶ 407. Τὸ Ἀρβανιτοχώρι ἐπεκλήθη οὕτω, διότι πολλοὶ κάτοικοι ἦλθαν ἐξ Ἠπείρου, ἐλέγοντο δ' οὗτοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην Ἀρβανῖται. Εἰς τὸ Ἀρβανιτοχώρι ὁμοῦς δὲν ὠμιλεῖτο ἡ Ἀλβανικὴ, ἀλλὰ ὑπὸ μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ἐλληνικὴ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀξιοπιστῶν πηγῶν. Εἰς τὸ Ἀρβανιτοχώρι ἤδρευε συχνὰ καὶ ὁ μητροπολίτης Τυρνόβου, συνήθως Ἕλληνα μέχρι τῆς ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας. Περὶ τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου γράφει ὁ Κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης (Ὁ Στενίμαχος, 1929, σ. 34 σημ.): «Ἐκτίσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπὸ Ἑλλήνων μεταναστῶν ἐξ Ἠπείρου κυρίως, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς κώμης, διότι οἱ Ἠπειροῦται ἐλέγοντο ἄλλοτε ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀρβανῖται, ὡς γινώσται τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. Ἐν ταῖς πέντε ἐλληνικαῖς τότε ἐκκλησίαις ταύτης τῆς κωμοπόλεως διατηρουμέναις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον καλῶς ἀπὸ τριῶν αἰῶνων διεφυλάχθησαν πᾶσαι αἱ ἐλληνικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ τε ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν τοιχογραφιῶν καὶ αἱ κτιτορικαὶ καὶ αἱ ἐπιτάφιοι. Ἐκ τε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν διασωζομένων ἐνίων παλαιῶν οἰκιῶν ἢ κωμόπολις αὕτη φαίνεται ὅτι ἦνθαι, τῶν κατοίκων τῆς συναλασσομένων ἐμπορικῶς πρὸς τὴν Βλαχίαν. Ἐν αὐτῇ διέτριβον καὶ οἱ Ἕλληνες μητροπολιταὶ Τυρνόβου ἕνεκα τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος, ὧν ἡ κατοικία διατηρεῖται. Οἱ νῦν ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ἔχουσι συνείδησιν τῆς καταγωγῆς των καὶ τινες λαλοῦσιν εἰσέτι τὴν ἐλληνικὴν, ὡς ἐπεῖσθημεν συνδιαλεχθέντες ἐλληνιστί, ἐπικρατοῦσι δὲ παρ' αὐτοῖς κατὰ παράδοσιν ἐλληνικὰ ὀνόματα τὰ πλεῖστα ὅσων Ἡρακλῆς, Παντελῆς, Παρασκευᾶς, Παρασκευή, Κυριακός, Κυριακή, Ζηνοβία».

Είναι ευτύχημα ότι ο αρχιμανδρίτης Ζαχόπουλος, μεθοδικώτερος τῶν παλαιότερων ἀσχοληθέντων περὶ προνομίων, παρέθηκε φωτογραφίαν τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου καὶ ἐπομένως κατέστησεν αὐτὸ προσιτὸν εἰς τὴν εἰδικὴν ἔρευναν τῶν Τουρκολόγων.

Εἰκ. 1. — Φιρμάνι πρὸς τὸν Καδῆν Μαγνησίας.

Τὸ φερμάνι τοῦτο ἀπευθύνεται εἰς τὸν Καδῆν τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι ἐδόθη προνομιακὸς ὀρισμὸς εἰς τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου (εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγετο ἡ Μαγνησία καὶ ὁ Κασαμπᾶς) Διονύσιον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Χριστιανούς τοῦ Κασαμπᾶ νὰ ἀναγιώσκουν τὸ Εὐαγγέλιον χαμηλῆ τῆ φωνῆ, ὄχι ὑψηλοφώνως. Ὁ Καδῆς πρέπει νὰ ἔχη γνώσιν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ

ὅποιοι θὰ ἤθελον νὰ ἐκβιάσουν χρήματα παρὰ τῶν Χριστιανῶν, διότι τάχα οὗτοι μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ὑβρίζουν τὸν Θεὸν τῶν Μουσουλμάνων! Παραθέτω φωτογραφίαν τοῦ φερμανίου καὶ ἀναδημοσιεύω τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Ζαχοπούλου.

Ἦγεμῶν τῶν ἡγεμόνων, μέγας τῶν μεγάλων, ὑψηλότατος καὶ λαμπρότατος τῶν περικλεῶν ἐξουσιαστῶν. Διατάσσω τῷ πλείστῳ τοῦ Ὑψίστου ἐλέει διορισθέντι Καδῆ τῆς ἐπαρχίας Μαγνησίας, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται τὸ ὑψηλὸν μου τοῦτο φερμάνιον, χάρις καὶ ἔλεος εἴη αὐτῷ παρὰ Κυρίου τοῦ Ὑψίστου.

Διὰ τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ καὶ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ καθίσταται γνωστὸν σοι, ὅτι ὁ ἐν τῇ σεπτῇ Ἔδρᾳ τῆς εὐδαιμονίας μου, καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων πόλεων κατοικῶν πατριάρχης τῶν Ρωμίων Ἰωαννίκιος δι' αἰτήσεώς του ὑποβληθείσης εἰς τὸ ὑψηλὸν Διβάνιον μου, μὲ καθικετεύει ἵνα, συμφώνως πρὸς τὸ δι' αὐτοὺς ἐκδοθὲν ὑψηλὸν μου φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγνωσις, *οὐχὶ ὑψηλοφώνως*, τοῦ Εὐαγγελίου, εἴτε ἐντὸς τῶν δωμάτων τῶν μητροπολιτῶν, εἴτε εἰς τὸ κελλίον τῶν παπάδων, ἄνευ δικαιώματος ἐπεμβάσεως πρὸς παρακώλυσιν οἰουδήποτε ἐκ τῶν πιστῶν μουσουλμάνων τοῦ Κράτους μου, ἐπιτραπῆ ἢ χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου ἐντὸς τοῦ δωματίου τοῦ παπᾶ τοῦ χωρίου Κασαμπᾶ, τὸ ὅποιον χωρίον Κασαμπᾶς ὑπάγεται εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἐφέσου καὶ Μαγνησίας, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς Μητροπολίτης εἰς ὄνοματι Διονύσιος. Ἐπειδὴ δὲ ἐνδεχόμενον κατὰ τὴν ὄραν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὸ τοῦ παπᾶ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐπέμβῃ πρὸς παρακώλυσιν αὐτοῦ ἡ τάξις τῶν αὐθαιρέτων, ἐπὶ σκοπῷ χρηματικῆς καταβολῆς, προφασίζομένη καὶ λέγουσα εἰς τοὺς Ρωμιούς: ὅτι εἰς τὰς κατοικίας σας ἀνεγνώσατε Εὐαγγέλιον καὶ Παλαιὰν Διαθήκην, ἀνηρτήσατε κανδήλας, ἀνάπτετε κηρία, ἐθέσατε στασίδια καὶ εἰκόνας καὶ εἰς τὰ παράθυρα παραπετάσματα, ἤτοι διὰ τῶν λόγων τούτων θὰ ὑφίστανται οἱ Ρωμιοὶ τὰς ἐκ μέρους τῶν ἀτάκτων καὶ αὐθαιρέτων ἐπιθέσεις, πρὸς ἀποτροπὴν καὶ παρεμπόδισιν τούτων ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ εὐμειρίᾳ Μου καὶ τὴν σχετικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἴτησιν τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου ὑποβληθειῶν μοι διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχου τῶν Ρωμίων.

Θεωρηθέντων τῶν ἐπισκοπικῶν κτηματολογικῶν βιβλίων τῶν φυλαττομένων ἐν τῷ Ἀυτοκρατορικῷ Μου Ταμείῳ, ἐγνώσθη ὅτι ἡ Μητρόπολις Ἐφέσου καὶ Μαγνησίας μετὰ τῶν προσαρτημάτων αὐτῆς, ὡς καὶ ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριαρχείου τῶν Ρωμίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅτι τὸ χωρίον Κασαμπᾶς εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς Μητροπόλεως ταύτης, ἧς Μητροπολίτης τυγχάνει εἰς ὄνοματι Διονύσιος, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου καὶ τῶν παπάδων ἐπετράπη ἢ χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐὰν ὅθεν ἡ τάξις τῶν αὐθαιρέτων καὶ ἀτάκτων θελήσῃ νὰ ἐπέμβῃ καὶ παρακώλυση τούτους λέγουσα ὅτι σεῖς ἀναγινώσκετε εἰς τὴν κατοικίαν σας Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, *ὑψηλοφώνως*, ἐκτελεῖτε τὰ *ἀρχεῖα θρησκευτικὰ* καθήκοντά σας, ὅτι κρατεῖτε ράβδους εἰς τὰς χεῖρας σας, κλπ. ἵνα διὰ τούτων ἐξυβρίζετε τὸν Ὑψιστον (καὶ ταῦτα ὅλα μὲ σκοπὸν λήψεως χρημάτων ὑπὸ τὸ πρόσχημα προστίμου) διατάσσομέν σε, ὦ Καδῆ τῆς Ἐπαρχίας Μαγνησίας, ὅπως, ἅμα τῇ λήψει τῆς σεπτῆς μου ταύτης διαταγῆς, ἤτις ἐξεδόθη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ προηγουμένου ἐκδοθέντος σχετικοῦ Ὑψηλοῦ μου φερμανίου, ἐνεργήσῃς συμφώνως πρὸς ταύτην.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τοῦ εἰρημένου Μητροπολίτου εὐρίσκεται γραμμμένη εἰς τὰ ἐν τῷ αυτοκρατορικῷ Ταμείῳ Μου φυλαττόμενα βιβλία, ἐνεργήσατε συμφώνως τῷ ὑψηλῷ μου βερατίῳ, παρεμποδίσαστε τὰς τυχόν ἐπεμβάσεις καὶ αὐθαιρεσίας τῶν ἐξουσίαν ἔχοντων κατὰ τὴν ἐκτέ-

λεσιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν Ρωμίων, τὰ ὅποια δέον νὰ τελῶνται πάντοτε **χαμηλῇ τῇ φωνῇ.**

Γνωθὶ οὕτω καὶ ἔχε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ Σελιὸν μου Σημεῖον.

Τῇ 10 Τζεμαζιουλ ἐβέλ 1076 (1653).

Εἰς τὸν Κασαμπᾶν προφανῶς ἦσαν πολλοὶ Τοῦρκοι, οἱ δὲ Χριστιανοὶ τῶρα πρώ-
την φορὰν μὲ τὸ ἀνωτέρω φερμάνι ἀρχίζουσι νὰ ἔχουσι ἐκκλησίας καὶ βλέπομεν μὲ
πόσῃ δυσκολίᾳ τὸ ἐπιτυγχάνουσι. Δίδεται ἡ ἄδεια νὰ ψάλλουσι χαμηλῇ τῇ φωνῇ καὶ
θὰ χρειασθοῦν χωρὶς ἄλλο πολλὰ φερμάνια προνομιακὰ διὰ νὰ ἀποκτήσουσι κάποιαν
ἐλευθερίαν θρησκευτικὴν. Ὅπως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ μέγα μέρος, οὕτω καὶ εἰς
τὰ μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπου ὑπῆρχον πολλοὶ Τοῦρκοι, ἡ ἐξισλάμισις ἐγένετο
ταχεῖα, αἱ δὲ ἐκκλησίαι ἐλειτούργησαν μὲ δυσκολίαν καὶ πιθανῶς δι' ἐπανειλημμένων
σουλτανικῶν ὀρισμῶν. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ προνομιακὸν φερμάνι, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὲρ
τῆς μητροπόλεως Ἀαρύσσης τὸ 1604¹ λέγεται ἐπίσης ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἤμποροῦν νὰ ἀνα-
γινώσκουσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ μὴ ἐκβιάζωνται ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων μὲ διαφόρους
προφάσεις. Καὶ παρ' ὅλα τὰ προνομιακὰ φερμάνια κατεστράφη ἀκόμη τὸ 1770 ὑπὸ τῶν
Τούρκων ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἀχιλλεῖου καὶ ἐχρειάσθη ἡ μεγάλη δεξιότης τοῦ μητρο-
πολίτου Διονυσίου Καλλιάρχου, ἵνα κτισθῇ πάλιν αὕτη μόλις τὸ 1794 μετὰ μεγάλης
προνοίας καὶ δὴ εἰς ὀλίγας ἡμέρας². Ὁ αὐτὸς μητροπολίτης ἐχρειάσθη δύο φερμάνια
ἵνα δυνηθῇ νὰ θάπτῃ τοὺς Χριστιανούς χωρὶς μεγάλας φορολογίας, νὰ ἐπικυρῶνῃ τὰς
διαθήκας τῶν ἀτέκνων, τοὺς ὁποίους ἤθελον νὰ κληρονομοῦν οἱ Τοῦρκοι³. Ἡ ἱστορία
λοιπὸν τῶν προνομιακῶν ὀρισμῶν μᾶς βοηθεῖ νὰ εὐρωμεν τὸν δρόμον τῆς διασώσεως
τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅπου δὲν ἐδόθησαν προνόμια ἢ, δοθέντα δὲν ἴσχυσαν ἕνεκα τοῦ
θρασέος τουρκικοῦ περιβάλλοντος, οἱ Χριστιανοί, εἴτε Ἕλληνες εἴτε ἄλλοι ἐξισλαμι-
ζοντο, ὅταν εὐρίσκοντο ἐν μέσῳ Μωαμεθανῶν.

3. Ἐρχόμεθα τῶρα εἰς τὸν σουλτανικὸν ὀρισμὸν ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Καισα-
ρείας, ὁ ὁποῖος κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν διεσώθη καὶ φυλάσσεται εἰς τὸ μουσεῖον Μπε-
νάκη. Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Μουσείου μὲ εὐρεῖαν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν ὄχι μόνον μοῦ
ἐπέτρεψε νὰ δημοσιεύσω τὸ φερμάνι, ἀλλὰ μοῦ ἔδωκε καὶ τὴν φωτογραφίαν του καὶ
περιληπτικὴν μετάφρασιν. Ἡ κατὰ λέξιν εὐρυτέρα μετάφρασις ἄς γίνῃ ὑπὸ εἰδικοῦ
Τουρκολόγου.

Τὸ φερμάνι τοῦ Μουσείου Μπενάκη ἐγράφη ἐπὶ χάρτου καὶ ἔχει διαστάσεις 1,38 ×
0,44 (τὸ κείμενον ὅμως μόνον 0,70 × 0,40), τὸ δὲ σουλτανικὸν οἰκόσημον (τουγρᾶς)
ὑψος 0,60. Τὸ κείμενον τοῦ φερμανίου ἐγράφη καλλιτεχνικῶς ἐναλλάξ διὰ χρυσοῦ,

¹ Βλ. *Προμηθεά*, 4, 1892, σ. 213.

² Βλ. Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, *Διονύσιος Καλλιάρχης Ἀθηνᾶ*, 18, 1906 σ. 152 σημ.

³ Βλ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΝ, *ἐνθ.*, ἀνωτ., σ. 151.

μέλανος καὶ ἐρυθροῦ χρώματος. Εἰς τὸ οἰκόσημον κυριαρχοῦν τὰ χρώματα κυανοῦν, ἐρυθρὸν καὶ χρυσοῦν, ὑπάρχει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου ὡς ἐξῆς: «**Μαχμουτ Χάν, υἱὸς Μουσταφᾶ πάντοτε νικητῆς**». Εἰς τὸ πεδῖον ἄνωθεν τοῦ κειμένου ἐπιγραφῆ μετὰ χρυσοῦ γράμματα:

«**Αὐτὴ εἶναι ἡ διαταγὴ τῆς ὑψηλῆς μου ἔδρας**» (τὰ τῶν συνήθων πομπωδῶν τίτλων).

Ἡ περιληπτικὴ μετάφρασις ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιχώρων, ἱερωμένος Νιόφτος, ὑπέβαλεν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Διβάνι αἴτησιν (ἀρξοχάλι) μεμχούρ (ἤτοι φέρουσαν τὴν σφραγίδα του). Εἰς τὸν ρηθέντα μεσφούρ, («τὸν λεγόμενον») διατελοῦντα Μητροπολίτην Καισαρείας καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ περιχώρων, ἀπενεμήθη ἡ ρωμαϊκὴ Πατριαρχία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ Μητρόπολις Καισαρείας εὐρίσκειται χηρεύουσα καὶ κατὰ τὸν φετβᾶν τῶν Ραγιαδῶν χρειάζεται ἐκλογὴ καὶ διορισμὸς ἐνὸς Μητροπολίτου. Ἀπὸ τὸν ρηθέντα ὑπεδείχθη εἰς τὴν εὐσπλαγγνίαν μου, διὰ τῆς παρακλητικῆς αἰτήσεως, ὁ Ἐπίσκοπος Λόφτσας Πάρτητος (Παρθένιος), ὁ ὁποῖος εἶναι κατάλληλος ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις διὰ τὴν Μητροπολιτικὴν ἔδραν, ὅστις θὰ καταβάλλῃ εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Θησαυροφυλάκιον τὴν καθωρισμένην εἰσφορὰν (πεσκέσι), διὰ νὰ δοθῇ εἰς τὸν ρηθέντα τὸ Ὑψηλὸν μου βεράτι. Κατὰ τὸ ἀρχεῖον τὸ φυλασσόμενον ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Θησαυροφυλακίῳ, τὸ ἀφορῶν τὰ δοσίματα τῶν Ἐπισκόπων, ὀρίζεται τὸ δόσιμον τοῦτο εἰς 2040 ἄσπρα. Καὶ ἀφοῦ κατετέθη τοῖς μετρητοῖς, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ρηθέντος Νιόφτου, ἐξέδωσα σήμερον κατὰ τὴν χρονολογίαν ἔτος 1147 (1734), καὶ 15 τοῦ μηνὸς Τζεμαζί οὐλ-ἐβέλ, τὸ Ὑψηλὸν Αὐτοκρατορικὸν βεράτι καὶ διατάσσω:

Ὁ ρηθεὶς ἱερωμένος Παρθένιος, φθάνων εἰς τὴν ρηθεῖσαν Καισαρείαν καὶ τὰ ὑποκείμενα αὐτῇ περιχώρα, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ ρωμαϊκὴ φυλὴ, κατὰ τὰ παλαιότερα εἰωθότα γίνεται Ἄρχων καὶ Μητροπολίτης αὐτῶν καὶ ὅλοι πρέπει νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς τοιοῦτον καὶ κανεῖς νὰ μὴ τοῦ φέρῃ ἐνστάσεις.

Κανεῖς δὲν δικαιούται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰ χέρια του ἐκκλησίας ἢ μοναστήρια ἄνευ Αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς, ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ διαφορὰ τις, πρέπει νὰ κριθῇ ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ μου Διβανίου.

Ὁ Μητροπολίτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ προβῇ εἰς παύσεις ἱερέων, μεταβίβασιν ἐκκλησιῶν κτλ. ἄνευ ἀναμίξεως τῆς Κυβερνήσεως.

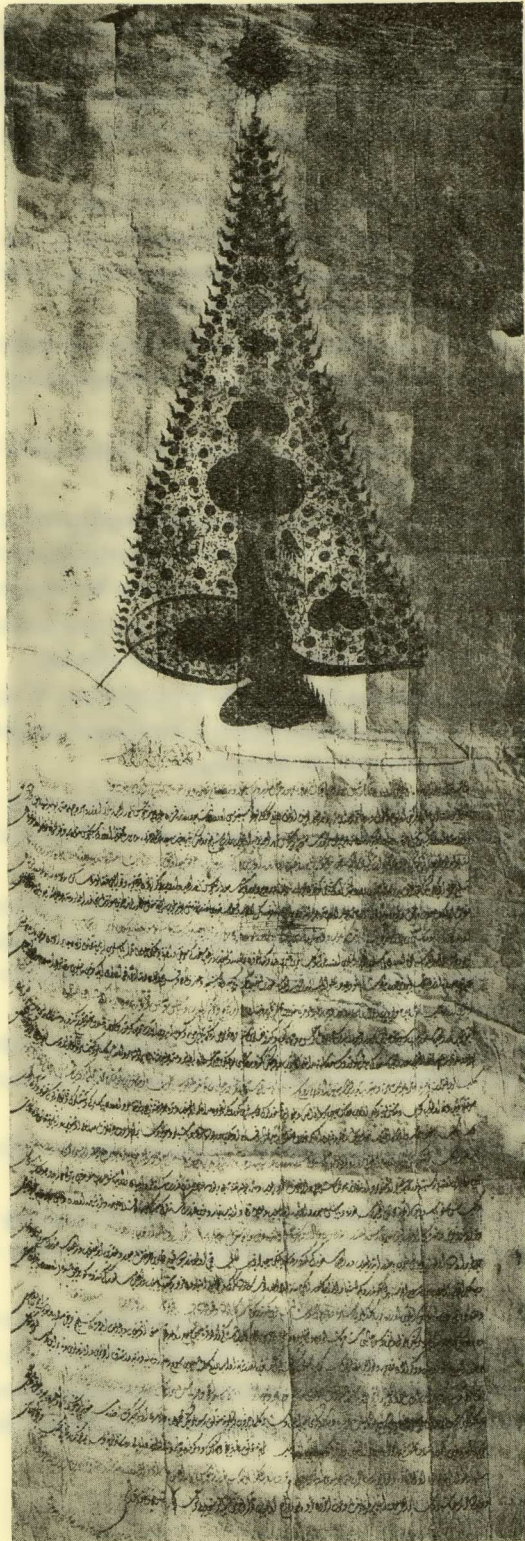
Οὐδεὶς γάμος δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Μητροπολίτου.

Ὅταν ὑπάρχουν διαφοραὶ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπέμβῃ ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐπίσης, οὐδεὶς τῶν ἐπιτοπιῶν ἀρχόντων δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς γάμον, διαζύγιον, συμβιβασμόν, ὄρκον καὶ ἀφορισμόν, ὅπερ εἶναι ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐὰν μεταξὺ τῶν ἱερέων, καλογήρων καὶ ἀσκητῶν ὑπάρχῃ τις, ὅστις κατὰ νόμον ἡμάρτησε καὶ πρέπει νὰ συλληφθῇ, ἢ σύλληψις του δὲν δύναται νὰ γίνῃ παρὰ ὑπὸ τοῦ ρηθέντος ἱερωμένου.

Ὑπάρχει ἀπόλυτος ἐλευθερία εἰς τὸν Μητροπολίτην δι' εἰσπράξεις ἢ συλλογὴν ἐράνων κλπ. ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου του.

Είχ. 2. - Όρισμός του Σουλτάνου Μουσταφά ενός του μητροπολίτου Καισαρείας Παρθενίου (1734).

Ἐν περιπτώσει ταξειδίου καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ληστῶν δύνανται ὁ Μητροπολίτης καὶ οἱ συνοδοὶ του νὰ ὄπλοφοροῦν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ μεταμφιεσθοῦν, εἰς ὃ οὐδεὶς δικαιούται νὰ ἐπέμβῃ· ἐπίσης οὐδεὶς δύνανται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν χρῆσιν ὑποζυγίου ὑπ' αὐτῶν.

Οὐδεὶς δικαιούται νὰ προσβάλλῃ τὸν Μητροπολίτην ἢ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ φέρῃ τὴν ποιμαντορικὴν του ράβδον.

Οὐδεὶς δύνανται νὰ ἐξιλαμισθῇ βίᾳ καὶ ἄνευ τῆς θελήσεώς του.

Πᾶσα διαθήκη γενομένη εἰς τὰ ὑποκείμενα τῇ Μητροπόλει μέρη, ὑπὸ τῶν ἱερέων, ἀσκητῶν, καλογήρων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τοῦ ποιμνίου, θεωρεῖται ἔγκυρος, τὸ δὲ ἱερὸν Δικαστήριον παραδέχεται μάρτυρας καὶ Ρωμίους πρὸς πιστοποίησιν αὐτῆς.

Ἐὰν περιφέρονται ἀνά τὰς συνοικίας καλόγηροι καὶ ἱερεῖς μὴ ἀνήκοντες εἰς Μονὰς καὶ ἐκκλησίας ἀνεγνωρισμένας ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως, μόνος ὁ Μητροπολίτης δικαιούται νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ καὶ ἐπιτιμήσῃ.

Ὁ ἔλεγχος τῶν λογαριασμῶν κληρικῶν καὶ Κοινοτήτων γίνεται μόνον ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, χωρὶς νὰ δικαιούται νὰ ἐπέμβῃ ἄλλος τις.

Ἐν περιπτώσει θανάτου ἱερωμένου τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ περιέρχονται εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὃ δὲ Καθέμης (δαιτητῆς περιουσιῶν), ἢ ὁ Βοϊβόδας ἢ ὁ Σούμπασης (διοικητῆς Χωροφυλακῆς), ἢ ὁ Μουτεβελῆς (διαχειριστῆς) καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἔχοντες ἐξουσίαν δὲν ἀναμιγνύονται.

Ἐν περιπτώσει θανάτου παρὰ νομον γάμον συνάψαντος, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀποκλειομένου τῆς ἐκκλησίας, οὐδεὶς δύνανται νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἱερέα νὰ τὸν κηδεύσῃ.

Ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπόσχεσις ἢ ἀφιέρωμά τις εἰς τὸν Μητροπολίτην ἢ τὸν Πατριάρχην, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ κληρονόμοι δυστροπήσουν, ἢ Κυβέρνησις ἐπεμβαίνει κατὰ σύστασιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἀποδίδει ταῦτα εἰς τὸν δικαιούχον.

Οἱ εἰς τὰ ὑποκείμενα τῇ Μητροπόλει μέρη ἰσχύοντες καὶ προύχοντες δὲν δικαιούνται νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τὸν Μητροπολίτην λέγοντες: «πάντρεψε αὐτόν», «διώρισε αὐτόν ἢ παῦσε αὐτόν τὸν παπᾶν», κλπ. οὔτε νὰ τοὺς φέρουν καμμίαν δυσκολίαν.

Οἱ εἰς τὰ χωρία, τσιφλίκια, ἀγροκτήματα κλπ. τὰ ἀνήκοντα εἰς ἰσχύοντας καὶ προύχοντας ἐγκατεστημένοι Ρωμίοι ὑπόκεινται ἐπίσης εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ δοσίματος, καὶ δὲν δύνανται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ δήλωσις ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ προσωπικὸν ὡς ἡμερομίσθιοι ἐργάται (Τὲρ ὄγλανλάρ=παιδιὰ τοῦ ἰδρωτός).

Ἐπίσης, ἐὰν πολλοὶ οἰκογένειαι κατοικοῦσαι εἰς ἓνα οἶκημα, ἰσχυρισθοῦν ὅτι ἀποτελοῦν μίαν οἰκογένειαν, τοῦτο δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἵνα μὴ ζημιώνονται τοιοῦτοτρόπως αἱ πρόσοδοι τοῦ Μητροπολίτου.

Οὐδεὶς δύνανται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ρηθέντα ἱερωμένον, λέγων: «ἔβγα, ἐμεῖς γινόμεθα σωματοφύλακές σου».

Ἐὰν ὁ Μητροπολίτης δὲν ἔχῃ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ νὰ πληρώσῃ τοῖς μετρητοῖς τὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν εἰσφορὰν, καὶ ἀντ' αὐτῆς στείλῃ ἀντικείμενα, ταῦτα δὲν φορολογοῦνται εἰς τὰ τελωνεῖα.

Τὰ διὰ τὴν ἀτομικὴν χρῆσιν τοῦ Μητροπολίτου προϊόντα καὶ ὅσα θὰ κομισθοῦν εἰς αὐτόν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἤτοι μοῦστος, βούτυρον, μέλι κλπ. δὲν ὑπόκεινται εἰς φορολογίαν.

Ἐὰν πασᾶς, διοικητῆς, προύχων ἢ ἀξιωματοῦχος, παρουσιάσῃ διαταγὴν παύσεως τοῦ Μητροπολίτου, δὲν θὰ ἐκτελῆται αὕτη ἐὰν δὲν ἐξακριβωθῇ ὡς ἀληθῆς· ἐὰν δὲ παρουσιασθῇ

Αυτοκρατορική διαταγή περί παύσεως, ὁ ἐντεταλμένος τὴν ἐκτέλεσιν ὑπάλληλος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὴ τὴν ἐκτελέσῃ, ὅταν πεισθῇ ὅτι ἐγένετο ἔνεκα συκοφαντίας.

Τὰ δοσίματα διὰ τὸ Πατριαρχεῖον ὀρίζονται εἰς ἓνα φλωρίον κατὰ ἱερέα καὶ εἰς δώδεκα ἄσπρα κατὰ οἰκογένειαν ἐτησίως, ὡς καὶ τὰ δοσίματα τοῦ Μητροπολίτου.

Ὅλας τὰς προσόδους τὰς προερχομένας ἐκ γάμων καὶ διαφορῶν ἄλλων ἱεροτελεστιῶν θὰ εἰσπράττῃ ὁ ρηθεις ἱερωμένος ὀνόματι Παρθένιος, ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμιχθῇ.

Ὅλα τὰ κτήματα τῶν μονῶν, ἐκκλησιῶν κλπ. ἤτοι ἀμπέλια, κῆποι, τσιφιλίκια, μύλοι, βοσκαί, ἀγροί, ἀγιάσματα καὶ μοναστήρια καὶ ὅλα τὰ ὅμοια βακούφια τὰ ἀνήγοντα εἰς μονάς, ὡς καὶ τὰ ποιμνία, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον τῶν Μητροπολιτῶν Καισαρείας, ἀπαλλάσσονται τοῦ φόρου.

Ἐντέλλεται εἰς τοὺς Μίρι-μιάν, Σέρ Λιβᾶ, Μουτεσελήμ, Βοϊβόδας, Σούμπαση, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς ἔχοντας ἀξίωμα, ὅτι δὲν δικαιοῦνται νὰ ἐπέμβουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Μητροπόλεως, καὶ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ νὰ μὴ πράξουν τίποτε παρὰ τὰς Ὑψηλὰς μου διαταγὰς.

Πέμπτη καὶ δεκάτη μηνὸς Τζεμαζι οὐλ-ἄχρη ἔτος 1147.

Τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας Παρθενίου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη ὁ ἀνωτέρω σουλτανικὸς ὀρισμὸς, σφίζεται εἰς τὸ Μουσεῖον Μπενάκη ἐγκόλιον, ὡς μοι ἀνακοινῶναι ὁ κ. Ν. Μακρίδης, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: *Κτῆμα ἀρχιθύτου Καισαρείας, οὗ κλήσις Παρθένιος, πατρὶς δ' ἡ Σαντορίνη ἀσπλή*.

Ὁ ἀνωτέρω σουλτανικὸς ὀρισμὸς εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ γίνεται γνωστὸς ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔχει διὰ τοῦτο ἰδιάζουσαν σημασίαν. Ἐν πρώτοις εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι δι' αὐτοῦ δὲν λαμβάνεται εἰδικὴ πρόνοια περὶ ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως ἀνωτέρω περὶ Κασαμπᾶ, καὶ τῆς λειτουργίας τῶν ἐκκλησιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἦσαν ἀνεκτικώτεροι ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν καὶ δὲν ἠνώχλουν αὐτοὺς εἰς τὴν χρῆσιν τῶν θρησκευτικῶν τῶν καθηκόντων. Εἶναι ἄλλως γνωστὸν ὅτι οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι τῆς Καππαδοκίας δὲν εἶχαν θρησκευτικὸν φανατισμὸν καὶ οὕτω βαθμηδὸν καὶ οἱ ἐλθόντες κατόπιν, ἔστω καὶ φανατικώτεροι Τοῦρκοι, συνήθιζον νὰ ἀνέχωνται τὴν ὑπαρξίν Χριστιανῶν. Διὰ τοῦ σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Παρθενίου μόνον ὁ βίαιος ἐξισλαμισμὸς ἐμποδίζεται, ὅπως ἄλλως ἐγένετο τυπικῶς κατὰ τὴν ἐκδοσιν οἰουδήποτε προνομακοῦ ὀρισμοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις δὲν ἠδύνατο νὰ προλάβῃ τὸν ἐξισλαμισμὸν πολλῶν Χριστιανῶν ἐν μέσῳ τοῦ καταπνικτικοῦ τουρκικοῦ περιβάλλοντος, πάντως ὅμως ἠμπόδιζε τὴν γενικὴν ἐξισλάμισιν.

Ὁ ὑπὲρ τοῦ Παρθενίου ὀρισμὸς εἰς ὀλίγας μόνον λεπτομερείας διαφέρει τῶν δοθέντων εἰς ἄλλους μητροπολίτας καὶ δὴ τοῦ ὑπὲρ μητροπολίτου Χίου Διονυσίου (1755)¹, τοῦ ὑπὲρ τοῦ Κρήτης Γερασίμου (1756)². Καὶ ὁ παλαιότερος ὀρισμὸς ὑπὲρ

¹ Βλ. Χ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Τουρκικὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου, 1920, σ. 36.

² Χριστιανικὴ Κρήτη, 2, 1913, σ. 109 κέξ.

τοῦ Λακρίσσης Λεοντίου (1604)¹ διαφέρει κυρίως κατὰ τοῦτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Λακρίσσης δὲν ἦσαν τόσον ἀνεκτικοὶ ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐχρειάσθη νὰ προστατευθῆ ἢ χρῆσις τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν.

Καὶ εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ Παρθενίου Καισαρείας, ὅπως τοῦ Κρήτης Γερασίμου καὶ τοῦ Χίου Διονυσίου (οἱ ὅποιοι καὶ χρονολογικῶς δὲν ἀπέχουν ἀλλήλων), τρία εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικά: 1. Τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον ἐξαρτῶνται προνομιακῶς ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην. Ὁ γάμος γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Μητροπολίτης δύναται νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὴν κηδεῖαν τοῦ παρὰ νόμῳς νυμφευθέντος ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτοῦ, χωρὶς αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ νὰ ἀναμιχθοῦν! Πλὴν τοῦ γάμου, τὰ ζητήματα τῶν διαζυγίων καὶ διαθηκῶν (διὰ τὰς ὁποίας γίνονται δεκτοὶ καὶ Χριστιανοὶ μάρτυρες!) ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς ἀντιλήψεις καὶ κανονίζονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου. 2. Ἀναγνωρίζεται ἡ ὑποταγὴ ὅλου τοῦ κλήρου, ἱερέων, ἐπισκόπων, καθὼς καὶ τῶν μοναχῶν εἰς τὸν Μητροπολίτην, ὅστις διορίζει, προάγει, καθαιρεῖ, παύει ἀνεκκλήτως. Ὁ ἀφορισμὸς εἶναι ἄλλο ἰσχυρὸν μέσον εἰς χεῖρας τοῦ Μητροπολίτου.

3. Ἡ περιουσία τῆς Ἐκκλησίας ἢ προσερχομένη ἐκ κληρονομιῶν καὶ δωρεῶν τῶν Χριστιανῶν ἐξασφαλίζεται ὑπὸ τοῦ σουλτανικοῦ ὅρισμοῦ, ἀπαλλάσσεται δὲ συχνὰ καὶ φορολογίας. Ἐπίσης τὰ προσωπικὰ εἰσοδήματα τοῦ Μητροπολίτου, τὰ δῶρα καὶ αἱ συνεισφοραὶ τῶν Χριστιανῶν πρὸς αὐτὸν ἀναγνωρίζονται καὶ ἐξασφαλίζονται καὶ ἀπαλλάσσονται φορολογίας. Πρέπει βέβαια νὰ παρατηρηθῆ ὅτι οἱ Μητροπολίται διὰ τῶν προνομιακῶν ὀρισμῶν ἐξησφάζον ὑπερβολικὰ εἰσοδήματα καὶ ἐπίεζον πολλαχῶς τοὺς Χριστιανούς. Ἡ ἐξασφάλις ὅμως διὰ τῶν προνομίων τῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπέβη ἀνυπολόγιστου σημασίας διὰ τοὺς Χριστιανούς, διότι ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὲρ σχολείων, φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων κλπ.

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πολυτίμου σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Μητροπολίτου Παρθενίου τῆς Καισαρείας ὠμιλήσαμεν περιληπτικῶς περὶ αὐτοῦ, ὅπως περιληπτικὴ εἶναι καὶ ἡ μετάφρασις αὐτοῦ. Ἡ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις θὰ γίνῃ μετὰ τὴν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν διασωθέντων πρωτοτύπων σουλτανικῶν προνομιακῶν ὀρισμῶν καὶ ἐξέτασιν αὐτῶν ὑπὸ ἐιδικῶν Τουρκολόγων. Μόνον τότε θὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι δὲν παρερμηνεύομεν τὰ κείμενα. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ προσοχὴ μας πρέπει νὰ στραφῇ εἰς τὴν διάσωσιν ὅλων τῶν ἐπισήμων τουρκικῶν ἐγγράφων καὶ μάλιστα τῶν προνομιακῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μοναδικὴν καὶ πολύτιμον πηγὴν ὄχι μόνον διὰ τὴν Τουρκικὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Οἱ γνωρίζοντες τὴν ὑπαρξίν πρωτοτύπων τουρκικῶν ὀρισμῶν ἄς γνωστοποιῶσι τοῦτο εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ἵσως κατορθωθῆ ἔστω καὶ ἡ φωτογράφησις αὐτῶν καὶ ἀκριβῆς ἐπομένως ἐπιστημονικὴ χρησιμοποίησις.

¹ Προμηθεὺς, 4, 1892, σ. 311.